

IVANA KURTOVIĆ BUDJA

PERINA VUKŠA NAHOD

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

ikurtov@ihj.hr

pvuksa@ihj.hr

IMENICE *A*-VRSTE MUŠKOGA RODA U GOVORIMA MAKARSKOGA PRIMORJA I NERETVANSKE DOLINE

U radu se donosi analiza imenica *a*-vrste muškoga roda u govorima Makarskoga primorja i Neretvanske doline. Svi govori Makarskoga primorja spadaju u novoštokavski ikavski dijalekt, kao i dio govora Neretvanske doline, dok je drugi dio neretvanskih govora dijelom istočnohercegovačkoga dijalekta. U morfološkom smislu govore Makarskoga primorja i dijela novoštokavskih govora Neretvanske doline povezuje prevlast kratke množine imenica muškoga roda u odnosu na dugu koja prevladava u istočnohercegovačkim govorima Neretvanske doline. Na doticaju tih dviju skupina govora nalaze se govori koji imaju mješovite oblike, i dugu i kratku množinu. Takva je raspodjela i u distribuciji nastavka u I jd. m. r. te u DLI množine m. r. Naglasna analiza pokazuje da n. p. *A* nije podložna sinkronijskim međuparadigmatskim utjecajima. N. p. *B* nije izmijenjena kroz cijelu paradigmu u svim govorima u kojima postoji kratka množina. U slivanjsko-zažapskim govorima imenice *a*-vrste uglavnom imaju dugu množinu koju ujednačavaju prema n. p. *A*. Takva promjena nije zabilježena u govorima Makarskoga primorja. Izrazito očuvanje n. p. *C* značajka je govora istočnohercegovačkoga dijalekta, napose zažapskih govora, gdje je živa razlika *D* i *L* jd. te pomičnost cijele paradigme. U ostalim su neretvanskim govorima inovacija fakultativne paradigme (n. p. *C/A*) ili miješane paradigme (n. p. *C-A*), koje su uglavnom potvrđene u govorima Makarskoga primorja.

1. Uvod

Makarsko primorje ili Makarska krajina pristoji Splitsko-dalmatinskoj županiji. Pruža se uskim priobalnim pojasom od šezdesetak kilometara. Sa sjeverozapada graniči s Poljicima, a s jugoistoka s Neretvanskom krajinom odnosno s Neretvan-

skom dolinom. Predajno se dijeli na Gornje i Donje primorje. Gornje je primorje od Vrulje (poslije Podgore) do Baćine, a Donje je primorje od Vrulje (prije Brela) do Vrulje (poslije Podgore).¹ Jedini grad u tom potezu jest Makarska. Govori Makarskoga primorja spadaju u novoštokavski ikavski dijalekt. Taj dijalekt na jugu graniči s istočnohercegovačkim dijalektom, a nasuprot Makarskomu primorju, preko mora, govori su južnočakavskoga odnosno ikavskočakavskoga dijalekta. Neretvanska dolina dijelom je Dubrovačko-neretvanske županije te obuhvaća područje gradova Metkovića, Opuzena i Ploča i općina Kula Norinska, Pojezerje, Slivno i Zažablje. Poznat je podatak da je Neretvanska dolina bila dodirna točka čakavskoga, zapadnoštokavskoga i istočnoštokavskoga dijalekta. I danas to područje predstavlja granicu novoštokavskoga ikavskog (uglavnom na desnoj obali Neretve) te istočnohercegovačkoga dijalekta (lijeva obala Neretve). Govori Makarskoga primorja i Neretvanske doline dugo nisu bili ciljano dijalektološki istraživani, iako je bilo radova u kojima su se donosile pojedine jezične crte s toga područja (Hraste 1951; Peco 1978; Lisac 2003; Halilović 1996a; Vidović 2013). Iako sustavno nisu istraživani, govori su toga doticajnoga područja zauzeli središnje mjesto u istraživanju razvoja i položaja štokavskih dijalekata. Prvi je na to upozorio P. Ivić (1956) kada pretpostavlja postojanje biokovsko-cetinskoga dijalekta na temelju hrvatske iseljeničke zajednice u Moliseu, a pretpostavio je i da je Makarsko primorje bilo šćakavsko. Važnost istraživanoga područja za dobivanje bistre jezično-povijesne slike hrvatskoga jezika istaknuta je u radu *O Makarskom primorju kao jednom od središta jezičnohistorijske i dijalekatske konvergencije*, gdje D. Brozović rekonstruira predseobenu sliku dijalekata u krugu od stotinu kilometara oko ušća rijeke Neretve te određuje 22 skupine govora unutar deset dijalekata, od kojih nekih više nema, pa ih naziva »nekadanjim«.²

¹ Tri su mišljenja o granici između Gornjega i Donjega primorja: a) Vrulja, između Podgore i Drašnica, b) između Živogošća i Drvenika, c) Makarska. Najprihvaćenija je granica ona u Vrulji između Podgore i Drašnica (Ujdurović 2002: 7).

² Dijalekti o kojima piše D. Brozović (1970: 387) jesu: 1) »nekadanji biokovsko-cetinski (ikavski šćakavski) dijalekt s pretežno šćakavskim osobinama i s prirodnim čakavskim primjesama«; 2) južni i sjeverni govori »nekadanjega zapadnohumskog dijalekta (šćakavskog, ikavskoga)«; 3) imotski, livanjsko-duvanjski, ramski i vrbaski govori »nekadanjega livanjsko-vrbaskog (ikavskoga šćakavskoga) dijalekta«; 4) »govori nekadanjega makarskoprimorskog dijalekta (ikavskog, šćakavskoga, s prirodnim čakavskim primjesama)«; 5) pelješko-mljetski i istočni govori »nekadanjega dubrovačkog dijalekta (ijekavskog, šćakavskog, s prirodnim čakavskim primjesama)«; 6) »nekadanji poneretvanski dijalekt (šća-ikavski, ijekavski ili, još vjerojatnije, ijekavsko-ikavski)«; 7) zapadni, jugoistočni i sjeveroistočni govori »nekadanjega istočnohumskog dijalekta (šćakavskog, ijekavskoga)«.

Početak 21. stoljeća provode se temeljita istraživanja govora Makarskoga primorja (I. Kurtović Budja) i Neretvanske doline (P. Vukša Nahod), a neka od njih uključuju i dijakronijska istraživanja (Makarska krajina).³ Rezultati tih istraživanja pomoći će u dobivanju jezične slike (sinkronijske i dijakronijske) toga područja, pokazat će odnos među pojedinim skupinama govora istoga dijalekta te odnos tih govora prema susjednim govorima, a koji pripadaju ili istočnohercegovačkomu dijalektu ili južnočakavskom dijalektu hrvatskoga jezika.

2. Metodologija i ciljevi

Građa analizirana u radu prikupljala se dvama načinima: terenskim radom ciljanim morfološkim upitnikom i iz slobodnoga govora te ekscerpiranjem iz postojeće dijalektološke literature.⁴ Sva je građa snimljena diktafonima, preslušana i zabilježena tradicionalnom hrvatskom dijalektološkom transkripcijom. U Makarskome su primorju istraživanjem obuhvaćeni mjesni govori Brela, Baške Vode, Makarske, Tučepi, Podgore, Igrana, Zaostoga, Gradca, koji pripadaju novoštokavskome ikavskom dijalektu. U Neretvanskoj su dolini analizirani mjesni govori Komina, Rogotina, Vida, koji su također dijelom novoštokavskoga ikavskog dijalekta, ali i govori Komazina, Vidonja, Slivna Ravna, Mihalja, Blaca, Podgradina,⁵ koji se ubrajaju u istočnohercegovački dijalekt. Cilj je rada utvrditi morfološko-akcenatske sličnosti i razlike među govorima Makarskoga primorja i govorima Neretvanske doline. Pokazat će se do kojih je morfoloških i naglasnih inovacija došlo te u kojim slučajevima supostoje dubletni oblici.

³ Vidi *Govori Makarskoga primorja – dijakronija i sinkronija* (HRZZ, IHJJ); <https://bastina.jezik.hr/gomapri/>.

⁴ Makarsko primorje (Kurtović Budja 2009). Neretvanska dolina: istočnohercegovački dijalekt (Halilović 1996a), Vidović (2007; 2013; 2014), Vukša Nahod i Nahod (2015); Vukša Nahod (2013; 2015; 2017a; 2017b); novoštokavski ikavski dijalekt (Halilović 1996b; Menac-Mihalić 2005; Čilaš Šimpraga 2010; Vukša Nahod i Malnar Jurišić 2016a; 2016b).

⁵ U radu će se navoditi kratice imena: Brela – Br, Baška Voda – BV, Makarska – Ma, Tučepi – Tu, Podgora – Pg, Igrane – Ig, Zaostrog – Za, Gradac – Gr (Makarsko primorje), MP – Makarsko primorje; Komazini – Ko, Vidonje – Vi, Slivno Ravno – SR, Mihalj – Mi, Blace – Bl, Podgradina – Po, Komin – Km, Rogotin – Ro, Vid – Vd (Neretvanska dolina). Iza primjera koji su potvrđeni u svim govorima kratice se ne navode, a kosom se crtom odvajaju primjeri koji se razlikuju fonološki (razlike u vokalizmu, konsonantizmu ili prozodiji) ili morfološki.

3. Imenice *a*-vrste m. r.

	m. r. jd.	m. r. mn.
N	<i>-ø/-o</i>	<i>-i</i>
G	<i>-a</i>	<i>-ā/-ijū/-ī</i>
D	<i>-u</i>	<i>-ima(n)/-in/-īn</i>
A	<i>-a/-ø</i>	<i>-e</i>
V	<i>-u/-e/-o</i>	<i>-i</i>
L	<i>-u</i>	<i>-ima(n)/-in/-īn</i>
I	<i>-on/-ōn/-en/-ēn</i>	<i>-ima(n)/-in/-īn</i>

Tablica 1. Nastavci u sklonidbi imenica *a*-vrste m. r.

U tablici se donosi prikaz nastavaka koji su potvrđeni u svim govorima. Pojedini su od njih specifičniji za određeni dijalekt ili skupinu govora te slijed više nastavaka u tablici ne odražava ujedno i čestotnost pojavljivanja. Primjerice, u DLI mn. kod govora slivanjsko-zažapskoga govornoga tipa češći je nastavak *-ima(n)*, dok je u govorima Makarskoga primorja češći *-īn*.

U N jd. nastavak je uglavnom *-ø* (podrijetlom od poluglasa): *brät, kríž, mûž, sîn, vrâg, vřtīč* (Ko, SR, Mi) / *vřtīč* (Po), te kod imenica bez dočelnoga *l*: *ânževo* (uz *ânžeo*) (Ko, Vi, SR, Mi) / *ânžēja* (Vd) / *ânžejā* (Tu, Po, Ig, Za, Gr), *dijā* (Tu, Po, Ig, Za, Gr), *kòtō* (Ko, Vi, SR, Mi, Bl) / *kòtā* (Po, Km, Ro, Tu, Po, Ig, Za, Gr), *pàkō* (Ko, Vi, SR, Mi, Bl) / *pàkā* (Po, Km, Ro, Tu, Po, Ig, Za, Gr), *pòsō* (Ko, Vi, SR, Mi, Bl) / *pòsā* (Po, Km, Ro, Tu, Po, Ig, Za, Gr). Mnogo je rjeđi nastavak *-o*, kod imenica stranoga podrijetla *tângo, sàkō* te kod dvosložnih muških imena *Mârko, Mätko, Rätko, Marîno, Mârîto, Rájko, Gójko, Stánko*. U govorima Makarskoga primorja nastavak *-e* imaju muška imena na *-je*: *Hřvoje, Märoje* (Br, BV, Ma, Tu, Po, Ig, Za, Gr) te imenica *dīde* N jd.

U G jd. nastavak je *-a*: *bräta, kríža, mûža, sîna, vrâga, vrtića* (Ko, SR, Mi) / *vrtića* (Po), *kòtla, pàkla, pòsla, tânga, sakòa, Mârka, Mätka, Rätka, Marîna, Mârîta*. Nastavak *-e* u govorima Gornjega primorja (Ig, Po, Za, Gr) imaju imena na *-o* s dugouzlaznim naglaskom na prvom slogu, npr. *Gójko – Gójkē, Stánko – Stánkē*.

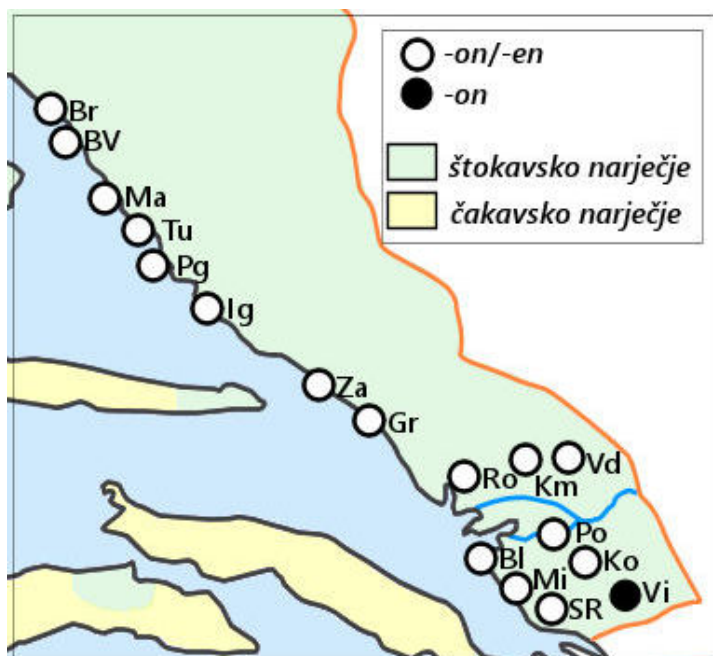
U DL jd. nastavak je *-u*: *brätu, junáku, krížu, sînu* itd.

Nastavci A jd. ovise o kategoriji ‘živo’/‘neživo’. Kod imenica koje znače ‘živo’ A jd. = G jd. (*-a*): *vīdīn ti rōžāka* (Po), a kod imenica koja znače ‘neživo’ A jd. = N jd. (*-ø*): *prāvili smo brūdet* (Mi), *nāmistili smo stōl* (Ig).

U V jd. nastavci su *-u/-e*. Nastavak *-u* imaju imenice s nepalatalnim dočetkom osnove: *žèdu* (Ko, Vi, SR, Mi) / *dìdu* (Bl, Po), *mrâvu*, *sòkolu*, *vòlu*, *zècu*, imenice s palatalnim dočetkom osnove: *kònu*, *kòvâču* (SR, Mi, Bl) / *kòvâču* (Po), *mîšu*, *mûžu*, *žûlu* (Ko, Vi, SR, Mi, Bl) / *žûju* (Po, Km, Ro; Br, BV, Ma, Tu, Po, Ig, Za, Gr) te imenice sa sonantnim *r* na dočetku osnove: *žèveru* (Ko, SR, Mi) / *dìveru* (Bl, Po), *gùšteru*. Nastavak *-e* dolazi u imenica s nepalatalnim dočetkom osnove: *bràte*, *gòlùbe*, *sìne*, *pòpe*, u imenica s palatalnim dočetkom osnove: *bòže*, *vòjnìče* (Ko, Vi, SR, Mi, Bl) / *vòjnìče* (Po), *vràže* te iznimno kod imenice sa sonantnim *r*: *càre*.

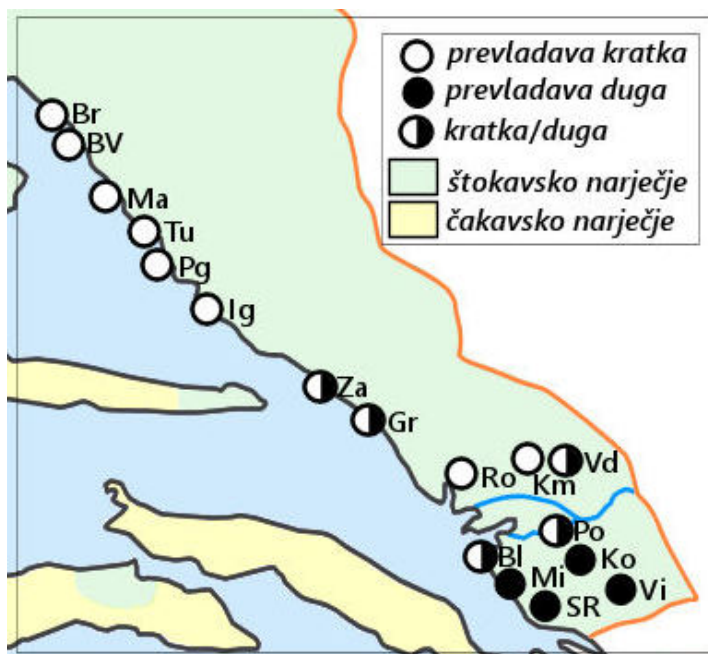
U I jd. supostoje nastavci *-on/-òn/-en/-èn*. Oblici sa zanaglasnom duljinom ovjereni su samo u govorima Makarskoga primorja.⁶ Kod imenica s nepalatalnom osnovom uvijek dolazi *-on*: *čòbanon* (Vd), *cřvon* (SR, Mi, Ko, Km, Ro, Vd) / *cřvon* (Bl, Po), *mrâvon*, *sòkolon*, *zûbon*, *žèlucon* (SR, Bl, Po, Mi, Ko, Km, Ro, Vd) odnosno *-òn*: *cřvòn*, *mrâvòn*, *sòkolòn*, *zûbòn*, *dròbòn* (Br, BV, Ma, Tu, Po, Ig, Za, Gr). Kod imenica s palatalnom osnovom katkad bilježimo samo *-on/-òn*: *čèkiçon* (Ko, SR, Mi, Bl, Km) / *čèkiçon* (Po, Rg), *kònon* (Vd), *jézon*, *mûžon*, *krížon*, *(s)púžon* (SR, Bl, Po, Mi, Km, Ro, Vd); *čèkičòn*, *jéžòn*, *mûžòn*, *krížòn*, *(s)púžòn* (Br, BV, Ma, Tu, Po, Ig, Za, Gr), a katkad *-on/-en*: *kònon/kònen*, *kràjon/kràjen*, *nóžon/nóžen*, *žúlon/žúlen* (Ko, Vi, SR, Mi, Bl) / *žújen/žújon* (Po, Km, Ro); odnosno *-òn/-èn*: *kònòn/kònèn*, *kràjòn/kràjèn*, *nóžòn/nóžèn*, *žújòn/žújèn* (Br, BV, Ma, Tu, Po, Ig, Za, Gr). Nastavak *-en/-èn* češći je u govorima Donjega primorja (Br, BV, Ma, Tu), a ti govori i inače imaju fonološko-akcenatske inovacije. Prema Vidovićevim (2014: 39) podacima za zažapske govore u Neretvanskoj dolini kod imenica s palatalnom osnovom ovjeren je samo nastavak *-on* (*lèšon*, *kònon*, *mûžon*), što je jedna od razlikovnih značajki samoga slivanjsko-zažapskoga govornog tipa. U ostalim neretvanskim govorima nema stroge podjele prema završetku osnove te je dubletnost inovacija koja se širi.

⁶ U tim se govorima zanaglasna dužina čuva gdje joj je po podrijetlu mjesto. Osim toga, dulji se slog pred sonantom (Kurtović Budja 2009: 121).

Karta 1. I jd. imenica *a*-vrste m. r.

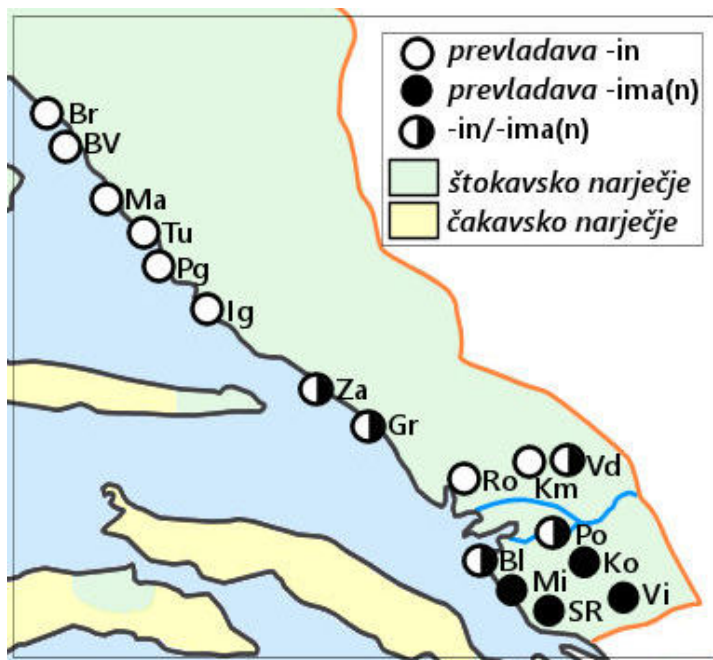
U N mn. u svim su govorima potvrđeni i dugi i kratki oblici množine, no ne podjednakom distribucijom. Usporednom analizom utvrđeno je da je obilježje neretvanskih istočnohercegovačkih govora upravo duga množina proširena infiksima *-ev-* (palatalne osnove, osim imenice *pūt*): *jěževi* (Ko, SR, Mi, Bl), *mīševi*, *mūževi*, *pūtevi*, *spūževi* (Mi, Bl, Ko, Vi) i *-ov-* (nepalatalne osnove): *žěverovi* (Ko, Vi, SR, Mi) / *dīverovi* (Bl, Po), *gòlubovi*, *jăstrebovi*, *jělenovi* (SR, Mi), *pòpovi* (SR, Mi, Bl), *vŭkovi*, *zŭbovi* (SR), *žěpovi* (Ko, Vi, SR, Mi, Bl). Jedini govor slivanjsko-začapskoga govornoga tipa u kojemu je zabilježeno više oblika kratke množine govor je Podgradine.⁷ Taj se govor tom značajkom približava ostalim govorima novoštokavskoga ikavskog dijalekta, kako onima s kojima graniči u Neretvanskoj dolini, tako i onima u Makarskome primorju, kojima je kratka množina svojstvenija: *jěži*, *mīji*, *mīši*, *nóži*, *pòpi*, *spŭži*, *vòli*, *zŭbi*, *žěpi*, *žŭli* (Po, Vd) / *žŭji* (Km, Ro, Br, BV, Ma, Tu, Po, Ig, Za, Gr) (uz *žŭlěvi* Vd). U govorima Makarskoga primorja sporadično se javljaju i oblici duge množine: *bròdovi* (uz *bròdi/bròdi*) (Gr). U govoru Vida zabilježeno je najviše dvostrukih (dugih/kratkih) ostvaraja množinskih oblika: *dīdi/dīdovi*, *dân/dānovi*, *bŭci/bŭkovi*, *krăji/krăjevi*, *mīji/mījovi*, *órlí/órlóvi*, *vīri/vīrovi*, *žŭli/žŭlěvi*, a kod pojedinih je imenica zabilježena samo duga množina: *gòlubovi*, *vŭkovi*, *zěcovi*.

⁷ Taj se govor uvelike razlikuje od ostalih slivanjskih, a osobito začapskih govora. O njihovim razlikovnim značajkama i uzrocima više u Vukša Nahod (2015).

Karta 2. N mn. imenica *a*-vrste m. r.

U G mn. prevladava nastavak *-ā*: *mīšēvā, mūžēvā, pūtēvā, vūkōvā; jēžā, spūžā* te rijetko *-ijū* (kao ostatak dvojine): *gōstijū, nōktijū, pūstijū* i *-ī* kod imenica koje znače kakvu mjeru: *pārī, mjesēcī*. Za pojedine riječi bilježimo dvostruke oblike *nōkātā/nōktijū* (Vd).

U DLI mn. u svim govorima supostoje nastavci *-ima(n)/-in/-īn*. U slivanjsko-zažapskim govorima prevladava nastavak *-ima(n)*: *dārovima(n), lāktovima(n), mōstovima(n), vūkovima(n)* (Ko, Vi, SR, Mi, Bl), iako katkad i u tim, a i ostalim neretvanskim govorima (Po, Vd, Km, Ro), dolazi nastavak *-in/-īn*, koji preteže u govorima Makarskoga primorja: *bīkovīn* (Vd), *brōdovīn* (Po, Km, Ro)/*brōdīn* (Br, BV, Ma, Tu, Po, Ig, Za, Gr), *gōlubovīn* (Vd), *mīšīn, plūgin, prījateļīn* (Vd), *sīcīn* (Vd), *sinōvīn* (Vd), *sirōmajin* (Vd), *vōlovīn* (Vd), *zidōvīn* (Vd). Dvostrukosti su zabilježene i u svim govorima Makarskoga primorja: *brōdīn/brōdoviman* (Za, Gr), *mīšīn/mīševiman* (u Za i Gr s naveskom *-n*), s tim da u govorima Donjega primorja (Br, BV, Ma) pretežu oblici s proširenom osnovom. U govoru Vida katkad postoje samo oblici duge množine: *nōktiman, zūbiman*.

Karta 3. DLI mn. imenica *a*-vrste m. r.

4. Naglasne paradigme

Kod imenica se prema već ustaljenim dijalektološkim kriterijima prikuplja i analizira cijela paradigma kako bi se sa sigurnošću utvrdile tri sinkronijske naglasne paradigme: n. p. A, n. p. B i n. p. C. Suvremenija dijalektološka istraživanja⁸ pokazala su da se u odnosu na rekonstruirane praslavenske naglasne paradigme kod sinkronijskih mogu dogoditi tri promjene: 1) miješanje⁹ dviju paradigama (primjerice, dio je oblika dijelom paradigme A, a dio paradigme B; n. p. A-B), 2) supostojanje dviju paradigama (primjerice, u DLI mn. mogu se ostvariti oblici n. p. A i n. p. C; n. p. A/C), 3) prelazak jedne paradigme u drugu (v. Kapović 2015: 17).

⁸ Vidi primjerice Kurtović Budja (2009), Vidović (2013) i Vukša Nahod (2017b).

⁹ Vodimo se načelima koja je postavio Kapović (2015: 17), a prema kojima spojnica označava miješanje dviju paradigmi (miješana naglasna paradigma), a kosa crta supostojanje oblika dviju paradigmi (fakultativna naglasna paradigma).

4.1. Naglasna paradigma A

	Podgora	Komin	Komazini	Mihalj
	n. p. A	n. p. A	n. p. A/B	n. p. A/C
	miš	djed	bič	oblik
jd.				
N	<i>mīš</i>	<i>dīd</i>	<i>bīč</i>	<i>ðblīk</i>
G	<i>mīša</i>	<i>dīda</i>	<i>bīča/biča</i>	<i>ðblīka</i>
D	<i>mīšu</i>	<i>dīdu</i>	<i>bīču</i>	<i>ðblīku</i>
A	<i>mīša</i>	<i>dīda</i>	<i>bīč</i>	<i>ðblīk</i>
V	<i>mīšu</i>	<i>dīde</i>	<i>bīču</i>	<i>ðblīku</i>
L	<i>mīšu</i>	<i>dīdu</i>	<i>bīču</i>	<i>ðblīku/oblīku</i>
I	<i>mīšōn/mīšēn</i>	<i>dīdon</i>	<i>bīčen</i>	<i>ðblīkon</i>
mn.				
N	<i>mīši</i>	<i>dīdovi</i>	<i>bīčevi/bičevi</i>	<i>ðblīci</i>
G	<i>mīšā</i>	<i>dīdovā</i>	<i>bīčēvā</i>	<i>ðblīka/oblīkā</i>
D	<i>mīšīn</i>	<i>dīdovin</i>	<i>bīčevima/ bičevima</i>	<i>ðblīcima(n)/ oblīcima(n)</i>
A	<i>mīše</i>	<i>dīdove</i>	<i>bīčeve/bičeve</i>	<i>ðblīke</i>
V	<i>mīši</i>	<i>dīdovi</i>	<i>bīčevi/bičevi</i>	<i>ðblīci</i>
L	<i>mīšīn</i>	<i>dīdovin</i>	<i>bīčevima/ bičevima</i>	<i>ðblīcima(n)/ oblīcima(n)</i>
I	<i>mīšīn</i>	<i>dīdovin</i>	<i>bīčevima/ bičevima</i>	<i>ðblīcima(n)/ oblīcima(n)</i>

Kod n. p. A u svim se govorima Makarskoga primorja i Neretvanske doline uglavnom ostvaruje nepomični " : *blāgosov/blāgosōv* (MP), *brāt, cār/câr* (MP), *dīm/dīm* (MP), *dlān/dlān* (MP), *krūv/krūv* (MP), *mīš, mlīn/mlīn* (MP), *rāk, zēt* te rjeđe ` : *jēzik, krēvet, òpanak, šūfet* (Ko, SR, Mi)/*šūfit* 'potkrovlje' (Bl, Po, Br, BV, Ma, Tu, Po, Ig, Za, Gr), i ' : *nārod*, naglasak na prvome slogu osnove. Riječ je o paradigmi u kojoj su utjecaji ostalih paradigama minimalni i kolebanjima je zahvaćeno tek nekoliko padeža. Utjecaj n. p. B očituje se prodiranjem uzlaznih naglasaka u G jd. *prāga, rāta* te N mn. *prāgovi/prāgovi, rātovi/rātovi* i DLI mn. *prāgovima(n)/prāgovima(n), rātovima(n)/rātovima(n)* i sl. (n. p. A/B). Utjecaj n. p. C vidljiv je kod D jd., koji se ujednačava prema L jd., te oba oblika postaju uzlaznima: *dlānu, jādu, prāgu, rāku, rātu* u neretvanskim govorima. Te ujednake u govorima Makarskoga primorja nema. U pojedinim neretvanskim govorima supostoje oba naglasaka, npr. u govoru Vida L jd. *prāgu/prāgu*. U DLI mn. kod rijetkih imenica u slivanjsko-zažapskome govornom tipu može prodrijeti nagla-

sak n. p. C: *čëmerima(n)/čëmèrima(n)* (SR), *jästrebrovima(n)/jastrebòvima(n)* (SR), *òblìcima(n)/oblicima(n)* (SR, Mi) (n. p. A/C).

4.2. Naglasna paradigma B

U novoštokavskim se govorima, pa tako i onima Makarskoga primorja i Neretvanske doline, u n. p. B ostvaruju uzlazni naglasci na kraju osnove. Ako je riječ o višesložnim imenicama, uglavnom nema kolebanja među paradigmama.

	Podgora	Baška Voda	Podgradina	Rogotin
	n. p. B	n. p. B	n. p. B	n. p. B
	kapetan	vilica	prasac	parangal
jd.				
N	<i>kapètān</i>	<i>piñūr</i>	<i>gùdīn</i>	<i>paràngāl</i>
G	<i>kapetána</i>	<i>piñúra</i>	<i>gudína</i>	<i>parangála</i>
D	<i>kapetānu</i>	<i>piñúru</i>	<i>gudínu</i>	<i>parangálu</i>
A	<i>kapetána</i>	<i>piñūr</i>	<i>gudína</i>	<i>paràngāl</i>
V	<i>kāpetāne</i>	<i>*piñuru</i>	<i>gùdīnu</i>	–
L	<i>kapetānu</i>	<i>piñúru</i>	<i>gudínu</i>	<i>parangálu</i>
I	<i>kapetánōn</i>	<i>piñúrōn</i>	<i>gudínon</i>	<i>parangálon</i>
mn.				
N	<i>kapetáni</i>	<i>piñúri</i>	<i>gudīni</i>	<i>parangáli</i>
G	<i>kapetánā</i>	<i>piñúrā</i>	<i>gudínā</i>	<i>parangálā</i>
D	<i>kapetánīn</i>	<i>piñúrīn</i>	<i>gudínima(n)</i>	<i>parangálin</i>
A	<i>kapetāne</i>	<i>piñúre</i>	<i>gudīne</i>	<i>parangále</i>
V	<i>kapetáni</i>	<i>piñúri</i>	<i>gudīni</i>	–
L	<i>kapetánīn</i>	<i>piñúrīn</i>	<i>gudínima(n)</i>	<i>parangálin</i>
I	<i>kapetánīn</i>	<i>piñúrīn</i>	<i>gudínima(n)</i>	<i>parangálin</i>

U ovoj paradigmi do promjena može doći kod jednosložnih imenica, ovisno o njihovu množinskome obliku. Ako imenica ima samo kratku množinu, uvijek je dijelom n. p. B (*žëp – žëpi* (Ma); *kļûč – kļúci* (Rg)). Ako je pak množina duga, imenica može pripadati tipu n. p. B (*pòd – pòdovi* (Mi)) ili n. p. B-A (*kļûč – kļûčevi* (Bl)). U slučaju dubletnosti množinskih oblika, imenica je dio n. p. B-A/B (*žùl – žùli/žùlevi* (Vd)). N. p. B-A tipična je uglavnom za slivanjsko-zažapske govore (Vidović 2013: 165; Vukša Nahod 2017). U istraženim govorima ne postoji tip s dugouzlaznim naglaskom (npr. *kļúčevi*), kao u nekim štokavskim govorima. Ponovno, kod nekih imenica u slivanjsko-zažapskome govornom tipu u DLI mn. bilježi se i naglasak tipičan za n. p. C: *kļipovima/kļipòvima, kràļevima/kraļèvima, žùlevima/žuļèvima* te su takve imenice dio n. p. B-A/C.

	Makarska	Mihalj	Rogotin	Blace	Vid
	n. p. B	n. p. B	n. p. B	n. p. B-A	n. p. B/B-A
	džep	pod	ključ	ključ	žulj
jd.					
N	<i>žèp</i>	<i>pòd</i>	<i>ključ</i>	<i>ključ</i>	<i>žúl</i>
G	<i>žèpa</i>	<i>pòda</i>	<i>ključa</i>	<i>ključa</i>	<i>žúla</i>
D	<i>žèpu</i>	<i>pòdu</i>	<i>ključu</i>	<i>ključu</i>	<i>žúlu</i>
A	<i>žèp</i>	<i>pòd</i>	<i>ključ</i>	<i>ključ</i>	<i>žúl</i>
V	–	–	–	–	–
L	<i>žèpu</i>	<i>pòdu</i>	<i>ključu</i>	<i>ključu</i>	<i>žúlu</i>
I	<i>žèpōn</i>	<i>pòdon</i>	<i>ključon</i>	<i>ključon/ključen</i>	<i>žúlon</i>
mn.					
N	<i>žèpi</i>	<i>pòdovi</i>	<i>ključī</i>	<i>ključēvi</i>	<i>žúli/žùļevi</i>
G	<i>žèpā</i>	<i>pòdōvā</i>	<i>ključā</i>	<i>ključēvā</i>	<i>žúli/žùļevi</i>
D	<i>žèpīn</i>	<i>pòdovīma(n)</i>	<i>ključīn</i>	<i>ključēvīma(n)</i>	<i>žúļīn/ žùļevīma(n)</i>
A	<i>žèpe</i>	<i>pòdove</i>	<i>ključē</i>	<i>ključēve</i>	<i>žúle/žùļeve</i>
V	–	–	–	–	–
L	<i>žèpīn</i>	<i>pòdovīma(n)</i>	<i>ključīn</i>	<i>ključēvīma(n)</i>	<i>žúļīn/ žùļevīma(n)</i>
I	<i>žèpīn</i>	<i>pòdovīma(n)</i>	<i>ključīn</i>	<i>ključēvīma(n)</i>	<i>žúļīn/ žùļevīma(n)</i>

4.3. Naglasna paradigma C

Za n. p. C tipičan je pomičan naglasak kroz cijelu paradigmu. U mnogim se govorima ta pomičnost dokida, no u svim je istraženim govorima djelomice ili u potpunosti očuvana.

Najarhaičnije je stanje u zažapskim i slivanjskim (brdskim) govorima, iako potpuno očuvanu pomičnost nalazimo i u drugim govorima.

	Tučepi	Komazini	Mihalj	Vid
	n. p. C	n. p. C	n. p. C	n. p. C
	sin	mrav	vrag	zid
jd.				
N	<i>sîn</i>	<i>mrâv</i>	<i>vrâg</i>	<i>zîd</i>
G	<i>sîna</i>	<i>mrâva</i>	<i>vrâga</i>	<i>zîda</i>
D	<i>sînu</i>	<i>mrâvu</i>	<i>vrâgu</i>	<i>zîdu</i>
A	<i>sîna</i>	<i>mrâva</i>	<i>vrâga</i>	<i>zîd</i>

	Tučepi	Komazini	Mihalj	Vid
	n. p. C	n. p. C	n. p. C	n. p. C
	sin	mrav	vrag	zid
jd.				
V	<i>sîne</i>	<i>mrâvu</i>	<i>vrâže</i>	–
L	<i>sînu</i>	<i>mrâvu</i>	<i>vrâgu/vrâgu</i>	<i>zîdu</i>
I	<i>sînõn</i>	<i>mrâvon</i>	<i>vrâgon</i>	<i>zîdon</i>
mn.				
N	<i>sînovi</i>	<i>mrâvi</i>	<i>vrâgovi</i>	<i>zîdovi</i>
G	<i>sinóvã</i>	<i>mrávã</i>	<i>vragóvã</i>	<i>zidóvã</i>
D	<i>sinòvîn</i>	<i>mràvima(n)</i>	<i>vragòvima(n)</i>	<i>zidòvîn</i>
A	<i>sînove</i>	<i>mrâve</i>	<i>vrâgove</i>	<i>zidóve</i>
V	<i>sînovi</i>	<i>mrâvi</i>	<i>vrâgovi</i>	<i>zidóvi</i>
L	<i>sinòvîn</i>	<i>mràvima(n)</i>	<i>vragòvima(n)</i>	<i>zidòvîn</i>
I	<i>sinòvîn</i>	<i>mràvima(n)</i>	<i>vragòvima(n)</i>	<i>zidòvîn</i>

Kolebanja su potvrđena u D i L jd. Katkad je razlika očuvana: D jd. *lâktu* – L jd. *lâktu* (Vd), D jd. *gòvoru* – L jd. *govóru*, D jd. *mjěsěcu* / *mĩsěcu* (Bl, Po) – L jd. *mjesěcu* / *misěcu* (Bl, Po, Br, BV, Ma, Tu, Po, Ig, Za, Gr), D jd. *mòzgu* – L jd. *mòsku* (Vd), D jd. *slũčãju* (SR, Mi, Bl) / *slũčãju* (Po) – L jd. *slučãju* (SR, Mi, Bl) / *slučãju* (Po), D jd. *zũbu* – L jd. *zũbu* (Vd), a katkad dolazi do ujednačavanja: *bròdu*, *dãnu*, *grãdu*, *nòsu*, *rògu*, *stãnu*, *stògu* itd. Najarhaičnije je stanje ponovno u zažapskim govorima, u kojima je L jd. uglavnom nepromijenjen: *bròdu*, *dogadãju*, *govòru*, *kamènu*, *nòktu*, *oprèzu*, *položãju*, *pojãsu*, *sprovòdu* (Vidović 2013: 165). Pravilo je da uzlaznosti nema kod imenica koje znače ‘živo’, no zabilježena je u zažapskim govorima *mũžu*, *sokòlu*, *jastrèbu* (Vukša Nahod 2013: 180; Vidović 2013: 165) te u slivanjskim govorima *mrãvu*, *çfvu* (Vukša Nahod 2017: 139). Promjene uglavnom zahvaćaju množinske padeže (G/D/L/I) te može doći do supostojanja oblika (n. p. C/A) ili je potvrđen samo noviji (nepomični) oblik (n. p. C-A). Primjerice u G mn. bilježimo dvostruki ostvaraj: *glasóva/glàsòvã* (SR), *korákã/kòrãkã* (Ko, SR, Mi, Bl, Po), *vukóvã/vũkòvã* (Ko, SR) te mlađi naglasak: *dãròvã* (Bl, Po), *gròmòvã* (Po, Km, Rg, Vd), *vũkòvã* (Mi, Bl, Po). Tako i u DLI mn.: *gradòvima(n)/grãdovima(n)* (Ko, SR, Mi, Bl), *korãcima(n) / kòrãcima(n)* (Ko, SR, Mi) / *kòrãcin* (Bl, Po) ili *dãrovima(n)/dãrovin* (Bl, Po), *dũgovima(n)* (Ko, SR, Mi) / *dũgovin* (Bl, Po), *glàsovima(n)* (Mi, Bl) / *glàsovin* (Po).

	Tučepi n. p. C/A brod	Slivno Ravno n. p. C/A grad	Gradac n. p. C-A korak	Blace n. p. C-A glas
jd.				
N	<i>brôd</i>	<i>grâd</i>	<i>kôrāk</i>	<i>glâs</i>
G	<i>brôda</i>	<i>grâda</i>	<i>kôrāka</i>	<i>glâsa</i>
D	<i>brôdu</i>	<i>grâdu</i>	<i>kôrāku</i>	<i>glâsu</i>
A	<i>brôd</i>	<i>grâd</i>	<i>kôrāk</i>	<i>glâs / ù glâs</i>
V	–	<i>grâdu</i>	–	<i>glâsu</i>
L	<i>brôdu</i>	<i>grâdu</i>	<i>korāku</i>	<i>glâsu</i>
I	<i>brôdōn</i>	<i>grâdon</i>	<i>kôrākōn</i>	<i>glâson</i>
mn.				
N	<i>brôdi</i>	<i>grâdovi</i>	<i>kôrāci</i>	<i>glâsovi</i>
G	<i>brôdā</i>	<i>gradōvā</i>	<i>korākā</i>	<i>glâsōvā</i>
D	<i>brôdīn</i>	<i>gradōvima(n)/</i> <i>grâdovima(n)</i>	<i>kôrācīn/</i> <i>kôrāciman</i>	<i>glâsovima(n)</i>
A	<i>brôde</i>	<i>grâdove</i>	<i>kôrāke</i>	<i>glâsove</i>
V	–	<i>grâdovi</i>	<i>kôrāci</i>	<i>glâsovi</i>
L	<i>brôdīn</i>	<i>gradōvima(n)/</i> <i>grâdovima(n)</i>	<i>kôrācīn/</i> <i>kôrāciman</i>	<i>glâsovima(n)</i>
I	<i>brôdīn</i>	<i>gradōvima(n)/</i> <i>grâdovima(n)</i>	<i>kôrācīn/</i> <i>kôrāciman</i>	<i>glâsovima(n)</i>

5. Zaključak

Govori Makarskoga primorja i Neretvanske doline pripadaju štokavskom narječju hrvatskoga jezika. Svi govori Makarskoga primorja pripadaju novoštokavskom ikavskom dijalektu, kojemu pripada dio neretvanskih govora, a dio njih pripada istočnohercegovačkomu dijalektu. U morfološkom smislu govore Makarskoga primorja i dijela novoštokavskih govora Neretvanske doline povezuje prevlast kratke množine imenica muškoga roda u odnosu na dugu koja prevladava u novoštokavskim ijekavskim govorima Neretvanske doline. Na doticaju tih dviju skupina govora nalaze se govori koji imaju mješovite oblike, i dugu i kratku množinu. Takva je raspodjela i u distribuciji nastavka u I jd. m. r. te u DLI množine m. r. Naglasna analiza pokazuje da n. p. A nije podložna utjecajima. N. p. B očuvana je kroz cijelu paradigmu u svim govorima u kojima postoji kratka množina. U slivanjsko-zažapskim govorima imenice *a*-vrste uglavnom imaju dugu množinu koja se ujednačava prema n. p. A. Takva promjena nije zabilježena

u govorima Makarskoga primorja. Izrazito očuvanje n. p. C značajka je govora istočnohercegovačkoga dijalekta, napose zažapskih govora, gdje je živa razlika D i L jd. te pomičnost cijele paradigme. U ostalim su neretvanskim govorima inovacija fakultativne paradigme (n. p. C/A) ili miješane paradigme (n. p. C-A), koje su uglavnom potvrđene u govorima Makarskoga primorja.

Buduća će istraživanja utvrditi odnos morfoloških i naglasnih izoglosa imenica *a*-vrste muškoga roda prema imenicama *a*-vrste srednjega roda te njihov odnos prema imenicama ženskoga roda.

Literatura

- Brozović, Dalibor. 1970. O Makarskom primorju kao jednom od središta jezične historijske i dijalekatske konvergencije. *Makarski zbornik*, 1, 381–405.
- Čilaš Šimpraga, Ankica. 2010. Ikavski štokavski govori između rijeke Krke i Neretve. *Prinosi hrvatskoj dijalektnoj fonologiji*. Ur. Mijo Lončarić. Split – Zagreb: Književni krug Split – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 159–224.
- Halilović, Senahid. 1996a. *Govorni tipovi u međuriječju Neretve i Rijeke dubrovačke*. *Bosanskohercegovački zbornik 7*. Sarajevo: Institut za jezik u Sarajevu.
- Halilović, Senahid. 1996b. O govoru Opuzena. *Studia linguistica Polono-Meridianoslavica*, 8, 191–198.
- Hraste, Mate. 1951. O štokavskim govorima na Hvaru i Braču. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu I*, Zagreb, 379–395.
- Ivić, Pavle. 1956. *Dijalektologija srpskohrvatskog jezika*. Beograd: Matica srpska.
- Kapović, Mate. 2015. *Povijest hrvatske akcentuacije*. *Fonetika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Kurtović Budja, Ivana. 2009. *Govori Makarskoga primorja (fonologija i morfolologija)*. Doktorski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Kurtović Budja, Ivana. 2010. Kopneni čakavski govori u okolici Splita, Šibenika i Zadra. U *Prinosi hrvatskoj dijalektnoj fonologiji*. Ur. Mijo Lončarić. Split – Zagreb: Književni krug Split – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 159–224.
- Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Menac-Mihalić, Mira. 2005. *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj: s rječnikom frazema i značenjskim kazalom s popisom sinonimnih frazema*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Školska knjiga.
- Peco, Asim. 1978. *Pregled srpskohrvatskih dijalekata*. Beograd: Naučna knjiga.
- Šimundić, Mate. *Vid*. Upitnik za Hrvatski jezični atlas. Zagreb.
- Ujdurović, Miroslav. 2002. *Stanovništvo Makarskog primorja od 15. do 19. stoljeća*. Split: Marjan tisak.
- Vidović, Domagoj. 2007. Accentual alternations in Neo-Štokavian Ijekavian Dialects of Neretvanska Krajina. *Tones and Theories: Proceedings of the International Workshop on Balto-Slavic Accentology*. Ur. Ranko Matasović, Mate Kapović. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 199–211.
- Vidović, Domagoj. 2013. Naglasci u govorima i toponimiji Zažablja i Popova. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 39/1, Zagreb, 155–173.

- Vidović, Domagoj. 2014. *Zažapska onomastika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Vukša Nahod, Perina. 2013. Naglasak *o*-osnova muškoga roda u govoru Komazina. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 39/1, Zagreb, 175–186.
- Vukša Nahod, Perina. 2015. *Valja nama preko rijeke/rike* – iz fonologije mjesnoga govora Podgradine u Neretvanskoj dolini. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 41/2, Zagreb, 393–423.
- Vukša Nahod, Perina. 2017a. Naglasak imenica *a*-vrste u slivanjskim govorima. *Jezikoslovni zapiski*, 23/1, Ljubljana, 125–152.
- Vukša Nahod, Perina; Nahod, Bruno. 2015. Frazeologija mjesnoga govora Komazina. *Lingua Montenegrina*, 16, Podgorica, 41–80.
- Vukša Nahod, Perina. 2017b. *Slivanjski govori: fonologija i morfologija*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Vukša Nahod, Perina; Malnar Jurišić, Marija. 2016a. Gdje vuk podne zvoni, a lisica poštu nosi – zoonimski frazemi mjesnoga govora Komina. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 20, Zagreb, 225–248.
- Vukša Nahod, Perina; Malnar Jurišić, Marija. 2016b. Tko im je mršav, a tko de-beo? – crtice iz kominske frazeologije. *Zbornik radova Šestoga hrvatskoga slavističkoga kongresa* 1. Ur. Stipe Botica i dr. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 421–432.

Masculine *a*-stem in the local dialects of the Makarska littoral and the Neretva valley

Summary

The paper deals with the masculine *a*-stem in the local dialects of the Makarska littoral and the Neretva valley. All dialects of the Makarska littoral belong to the Neo-Štokavian Ikavian dialect, to which some local dialects of the Neretva valley also belong, whereas the rest belong to the Eastern Herzegovinian dialect. With regard to morphology, the dialects of the Makarska littoral are connected to Neo-Štokavian Ikavian dialects of the Neretva valley through the predominance of the short plural of masculine nouns as opposed to the long plural that predominates in the Eastern Herzegovinian dialects of the Neretva valley. At the meeting point of these two groups of dialects we find local dialects that have mixed forms, i.e., both long and short plurals. A similar situation obtains when it comes to case endings: the instrumental case of singular masculine nouns and the dative, locative, and instrumental cases of plural masculine nouns. The analysis of accent shows that the stress paradigm A is not susceptible to influences. The

stress paradigm B is preserved in all the dialects which have the short plural. In the Slivno–Zažablje dialect type, *a*-stem nouns generally have a long plural conforming to the stress paradigm A. This change is not recorded in the local dialects of the Makarska littoral. Notable preservation of the stress paradigm C is a feature of the dialects belonging to the Eastern Herzegovinian type, especially the local dialects of Zažablje, where the difference between the dative and the locative singular still exists, and the accent is still mobile throughout the paradigm. In the remaining Neretva dialects, the innovations are the optional stress paradigm (C/A) or the mixed stress paradigm (C-A), for the most part also found in the local dialects of the Makarska littoral.

Ključne riječi: štokavsko narječje, novoštokavski ikavski dijalekt, istočnohercegovački dijalekt, morfologija, imenice, Makarsko primorje, Neretvanska dolina

Keywords: Štokavian dialect group, Neo-Štokavian Ikavian dialect, Eastern Herzegovinian dialect, morphology, nouns, Makarska littoral, Neretva valley

